

Dr. sc. Branka Rešetar, izvanredni profesor
Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku

UTJECAJ PRAKSE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA NA REFORMU OBITELJSKOPRAVNE ZAŠTITE OSOBA S INVALIDITETOM U REPUBLICI HRVATSKOJ

Sažetak: Zakonodavna reforma obiteljskopravne zaštite osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj iz 2015. godine, ostvarena je s jedne strane kao odgovor Republike Hrvatske na preuzete međunarodne obveze iz UN Konvencije o zaštiti osoba s invaliditetom i s druge strane pod snažnim utjecajem Europskog suda za ljudska prava. Naime, u nekoliko je presuda Europskog suda za ljudska prava utvrđeno niz povreda temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom, odnosno osoba pod skrbništvom u Republici Hrvatskoj, do kojih je došlo primjenom Obiteljskog zakona iz 2003. godine.

Autorica u ovom radu prikazuje ključne odluke Europskog suda za ljudska prava, i to X protiv Hrvatske (2008), X i Y protiv Hrvatske (2011) te A.K. i L. protiv Hrvatske (2013), kojima su utvrđene povrede temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Uzimajući u obzir da su upravo stajališta Europskog suda za ljudska prava utjecala na reformu obiteljskog zakonodavstva Republike Hrvatske u području lišenja poslovne sposobnosti, skrbništva i posvojenja, u radu se daje prikaz novih rješenja Obiteljskog zakona (2015) u pogledu zaštite osoba s invaliditetom kojima se nastoji osigurati efikasnija zaštita ove osjetljive kategorije ljudi.

Ključne riječi: osobe s invaliditetom, lišenje poslovne sposobnosti, skrbništvo, posvojenje, Europski sud za ljudska prava, Obiteljski zakon (2015) Republike Hrvatske

1. Uvod

Razvoj ljudskih prava u 21. stoljeću se snažno okrenuo u smjeru zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom, posebno štiteći osobna prava osoba s invaliditetom, njihovo dostojanstvo, zdravlje, pravo na autonomiju i samoodlučivanje.¹

¹ O razvoju zaštite ljudskih prava odraslih osoba s invaliditetom vidi: Milas Klarić, I., *Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2010. str. 1-3.

Ključni pokazatelj intenzivnog zanimanja međunarodne zajednice za zaštitu ljudskih prava osoba s invaliditetom jest donošenje UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu UN KPOI) i Fakultativnog protokola uz Konvenciju iz 2006. godine, čija je potpisnica i Republika Hrvatska.²

Republika Hrvatska kao članica Vijeća Europe je također potpisnica Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine (u daljnjem tekstu EKLJP),³ kojom se jamče građanska i politička prava, čija zaštita se osigurava pred Europskim sudom za ljudska prava. Premda se radi o međunarodnoj zaštiti općih ljudskih prava i sloboda, a ne o zaštiti specifičnih prava osoba s invaliditetom, Europski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu ESLJP) igra značajnu ulogu u efikasnoj zaštiti niza prava osoba s invaliditetom. Najčešće povrede prava osoba s duševnim smetnjama (najčešćeg oblika invaliditeta) pred ESLJP odnose se na povredu prava na slobodu i osobnu sigurnost (članak 5), prava na pravično suđenje (članak 6), prava na slobodu od mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (članak 3), prava na zaštitu privatnog i obiteljskog života (članak 8), a prije svega na povredu prava ne biti diskriminiran (članak 14).⁴

U kontekstu hrvatskog pravnog sustava zaštita osoba s invaliditetom ostvaruje se primarno kroz obiteljskopравни institut skrbništva i lišenja poslovne sposobnosti, koji su značajno izmijenjeni donošenjem Obiteljskog zakona najprije 2014., a potom 2015. godine (u daljnjem tekstu ObZ 2015).⁵

Zakonodavna reforma obiteljskopравne zaštite osoba s invaliditetom ostvarena je s jedne strane kao odgovor Republike Hrvatske na preuzete međunarodne obveze iz UN KPOI, a s druge strane pod snažnim utjecajem ESLJP. Naime, u nekoliko presuda ESLJP utvrđeno je niz povreda temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom, odnosno osoba pod skrbništvom, do kojih je došlo u primjeni Obiteljskog zakona iz 2003. godine (u daljnjem tekstu ObZ

² *Ibid.* Usvojena je u UN-u 13.12.2006. godine, a u Hrvatskoj je stupila na snagu 03. 05. 2008. godine. Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 6/2007, 3/2008, 5/2008. Cilj UN KPOI jest promicati, štiti i osigurati puno i ravnopravno uživanje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba s invaliditetom, kao i promicati poštivanje njihovog dostojanstva

³ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Protokoli br. 1., 4., 6. i 7. uz tu Konvenciju, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18-1997. Zakon o potvrđivanju Protokola br. 12 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 4/2002.

⁴ Vidi više u Milas Klarić, I. (*op. cit.* bilj. 1.), str. 58-60.

⁵ Obiteljski zakon Narodne novine 75/2014 je bio privremeno suspendiran rješenjem Ustavnog suda Republike Hrvatske, Rješenje broj U-I-3101/2014 od 12. siječnja 2015.g.. O posljedicama suspenzije Obiteljskog zakona (2014) vidi u: Aras Kramar, S., (Procesno)pravne posljedice privremene obustave pojedinačnih akata i radnji koje se poduzimaju na osnovi Obiteljskog zakona, Pravo i porezi, Veljača 2015, br. 2/15, str. 49-55.

Obiteljski zakon iz 2015 godine je stupio na snagu 01. studenog 2015., nomotehnički je dorađen te je uz manje izmjene preuzeo sve temeljne ideje koje je zakonodavac planirao urediti u sklopu započete reforme obiteljskog zakonodavstva, odnosno ObZ 2014. Narodne novine br. 103/15.

2003)⁶, što je sve zajedno potaknulo hrvatskog zakonodavca za reformu u području obiteljskopravne zaštite osoba s invaliditetom.⁷

Cilj je ovog rada prikazati najprije presude ESLJP kojima je utvrđena povreda temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom u RH te istaknuti ključna stajališta ESLJP koja su utjecala na hrvatskog zakonodavca prilikom reforme instituta skrbništva. Daljnji je cilj prikazati nova rješenja ObZ 2015 u području skrbništva i lišenja poslovne sposobnosti, odnosno u području obiteljskopravne zaštite osoba s invaliditetom kojima se nastoji unaprijediti zaštita osoba s invaliditetom.

2. Presude Europskog suda za ljudska prava u području zaštite osoba s invaliditetom

Presude ESLJP kojima su utvrđene povrede ljudskih prava osoba s invaliditetom općenito se dijele na dvije skupine, prvu koja se odnosi na sam postupak lišavanja poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom i drugu skupinu koja se odnosi na povredu ostalih temeljnih ljudskih prava osoba koje su lišene poslovne sposobnosti.⁸

Kad se radi o povredama temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom u Hrvatskoj, nekoliko je presuda ESLJP kojima su utvrđene povrede ljudskih prava ove kategorije osoba. Stajališta ESLJP su snažno utjecala na reformu obiteljskog zakonodavstva u području zaštite osoba s invaliditetom, čiji je cilj bio sprečavanje daljnjih istih ili sličnih povreda temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom u hrvatskom pravnom sustavu. Stoga se zakonodavac u preambuli Prijedloga novog Obiteljskog zakona pozivao na slijedeće presude ESLJP: X protiv Hrvatske (2008),⁹ Krušković protiv Hrvatske (2011)¹⁰, X. Y. protiv Hrvatske (2011),¹¹ Đorđević protiv Hrvatske (2012),¹² A. K. i L. protiv Hrvatske (2013)¹³ i Ivinović protiv Hrvatske (2014).¹⁴

⁶ Narodne novine br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011, 25/2013, 75/2014.

⁷ Vidi ocjenu stanja Prijedlog Obiteljskog zakona, lipanj 2015., <http://www.sabor.hr/prijedlog-obiteljskog-zakona-prvo-citanje-pze-br-8>, str. 2-4. (posjećeno 20. travnja 2016.)

⁸ Ivanišević, I., *Praktična primjena Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u postupcima lišenja poslovne sposobnosti i skrbništva*, u: Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, (ur. Meić, B.), Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, Zagreb, 2012., str. 46-47. U istom radu vidi o praktičnoj primjeni ESLJP u vezi s lišenjem poslovne sposobnosti i skrbništva iz perspektive sutkinje Općinskog suda u Zagrebu, autorice ovog rada.

⁹ Zahtjev br. 11223/04, presuda od 17.7.2008.

¹⁰ Zahtjev br. 46185/08, presuda od 21.6.2011.

¹¹ Zahtjev br. 5193/09, presuda od 03.11.2011.

¹² Zahtjev br. 41526/10, presuda od 24.7.2012.

¹³ Zahtjev br. 37956/11, presuda od 08.1.2013.

¹⁴ Zahtjev broj 13006/13, presuda od 18.9.2014.

Za potrebe ovog rada prikazati ćemo činjenične okolnosti i stajališta ESLJP u tri ključna predmeta: X protiv Hrvatske (2008), X i Y protiv Hrvatske (2011) i A.K. i L. protiv Hrvatske (2013).

2.1. X protiv Hrvatske (2008)

Činjenično stanje

Podnositeljica zahtjeva za zaštitu ljudskih prava pred ESLJP, gospođa X (rođena 1972. godine), bolovala je od shizofrenije i depresivnog poremećaja, te je nakon pokušaja samoubojstva, uzimanja droge i desetak hospitalizacija na psihijatriji bila u potpunosti lišena poslovne sposobnosti odlukom suda 14. svibnja 2001. godine. Prije nego je bila lišena poslovne sposobnosti gospođa X je rodila kćer 25. prosinca 1999. godine. Temeljem odluke centra za socijalnu skrb djeteta je 13. srpnja 2000. godine bilo povjereno pod udomiteljsku skrb bake (podnositeljicine majke) koja je živjela zajedno u obiteljskom domu s gospođom X. Razlog stavljanja djeteta pod skrbništvo bake bila je teška duševna bolest i ovisnost o opojnim drogama zbog čega gospođa X nije bila sposobna brinuti se o djetetu. Dana 22. studenog 2001. godine centar za socijalnu skrb je djetete gospođe X. izdvojio iz obitelji i povjerio dječjem SOS selu L., te djetetu imenovao skrbnicu, djelatnicu centra za socijalnu skrb. Razlog izdvajanja djeteta iz obitelji i stavljanje pod skrbništvo imenovanjem djelatnice centra za socijalnu skrb je bila činjenica što se gospođa X, podnositeljica zahtjeva i majka djeteta, miješala u odgoj djeteta suprotno odgoju bake koja je u to vrijeme bila djetetova skrbnica i udomiteljica.

Dana 02. rujna 2003. godine centar za socijalnu skrb je donio odluku o posvojenju djeteta.¹⁵

Ocjena suda

Posvojenje djeteta predstavlja restriktivnu mjeru koja ima za posljedicu potpuno prekidanje odnosa između roditelja i djeteta, te stoga predstavlja miješanje u pravo gospođe X na poštivanje obiteljskog života sukladno jamstvu iz članka 8. stavak 1. EKLJP.¹⁶

U pogledu zakonitosti i legitimnog cilja prilikom donošenja odluka o skrbništvu nad djetetom, kao i odluke o posvojenju djeteta, sud konstatira da su iste donesene u skladu s domaćim pravom, Obiteljskim zakonom (1998 i 2003), te da su mjerodavno nacionalno pravo kao i donesene odluke imale za cilj zaštititi najbolji interes djeteta, što je legitimni interes u smislu članka 8. stavak 2. EKLJP.¹⁷

¹⁵ Otac djeteta je umro 16. travnja 2003.

¹⁶ "Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja."

¹⁷ "Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi spriječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih."

Važno je istaknuti da ESLJP nije pozvan odlučivati je li posvojenje djeteta gospođe X bilo opravdano i u najboljem interesu djeteta, već jesu li postupci koji su prethodili posvojenju djeteta bili u skladu sa zahtjevima članka 8. EKLJP.

Dakle, središnje pitanje u ovom predmetu jest pitanje je li se u provedenim postupcima poštivao obiteljski život gospođe X ili su nasuprot tome provedeni postupci predstavljali miješanje u ostvarivanje prava na obiteljski život koje nije bilo nužno u demokratskom društvu.

ESLJP ističe kako je cilj članka 8. EKLJP zaštititi pojedinca od proizvoljnog miješanja javnih vlasti u obiteljski život, a svako razdvajanje obitelji predstavlja vrlo ozbiljno miješanje.¹⁸ Stoga su sudovi ili centri za socijalnu skrb kad donose takve odluke suočeni s iznimno teškom zadaćom, pa bi nefleksibilni postupak samo povećao njihove probleme u odlučivanju, zbog čega im se mora ostaviti određena diskrecija u tom pogledu. S druge strane činjenica da su određene odluke poput odluke temeljem koje dijete postaje slobodno za posvojenje¹⁹ nepromjenljive, predstavljaju područje u kojemu je više nego inače potrebna posebna zaštita od proizvoljnog miješanja javnih vlasti u obiteljski život.

Premda članak 8. EKLJP ne sadrži procesne zahtjeve u postupcima u kojima se odlučuje o miješanju u obiteljski život, oni su izuzetno bitni jer jamče posebnu zaštitu od proizvoljnog miješanja u obiteljski život. To u konkretnom slučaju znači, da sudovi ili centri za socijalnu skrb kad donose odluke temeljem kojih se dijete izdvaja iz obitelji, odnosno stavlja pod skrbništvo, bezuvjetno moraju ispitati i uzeti u obzir stavove i interese bioloških roditelja, a roditelji s druge strane moraju imati pravo pravovremeno koristiti pravna sredstva koja im stoje na raspolaganju. Ako to biološkim roditeljima nije omogućeno, to znači da nije poštovano njihovo pravo na obiteljski život, pa se miješanje u obitelj do kojeg je došlo ne može smatrati nužnim u smislu članka 8. EKLJP.

U konkretnom slučaju X protiv Hrvatske, niti u jednom postupku koji je prethodio posvojenju djeteta, niti sud niti centar za socijalnu skrb nisu ocjenjivali odnos između gospođe X, podnositeljice zahtjeva i njenog djeteta, bez obzira što prema ObZ 2003 oduzimanje poslovne sposobnosti ima za posljedicu *ex lege* njeno isključivanje iz postupka posvojenja.²⁰

¹⁸ To znači da svako izdvajanje djeteta poput stavljanja djeteta pod skrbništvo ili povjeravanje djeteta drugoj osobi na svakodnevnu skrb predstavlja vrlo ozbiljno miješanje javne vlasti u obiteljski život.

¹⁹ Prema ObZ 2003 to su odluke suda o lišenju prava na roditeljsku skrb i lišenju poslovne sposobnosti, te odluka centra za socijalnu skrb o posvojenju djeteta.

²⁰ Članci 130. i 138. ObZ 2003.

Sud teško može prihvatiti činjenicu da se osoba lišena poslovne sposobnosti treba automatski isključiti iz postupka posvojenja, kao što je u ovom slučaju bila isključena gospođa X.

Sud zaključuje da time što je dopustila da gospođa X bude isključena iz postupka koji je doveo do posvojenja njezine kćeri u okolnostima ovog predmeta, Hrvatska joj nije osigurala poštivanje njezinog privatnog i obiteljskog života na što ona ima pravo temeljem članka 8. EKLJP.

2.2. X. i Y. protiv Hrvatske (2011)

Činjenično stanje

U predmetu X. i Y. protiv Hrvatske radilo se o majci (rođenoj 1923. godine) i kćeri (rođenoj 1948. godine) te postupcima lišenja njihove poslovne sposobnosti.

Majka je 2006. godine, u osamdesettrećoj godini života i nakon moždanog udara, zbog starosti i bolesti bila smještena u dom za starije i nemoćne osobe u kojem postupku smještaja u ustanovu socijalne skrbi joj je bila imenovana posebna skrbnica, djelatnica centra za socijalnu skrb. Posebna skrbnica je ujedno predložila i pokretanje sudskog postupka za lišenje poslovne sposobnosti gospođe X tvrdeći da je ona dezorijentirana i ovisna o pomoći drugih osoba, te stoga nije u stanju brinuti se o svojim pravima i interesima. Nakon pokretanja postupka radi lišenja poslovne sposobnosti gospođe X, centar za socijalnu skrb joj je imenovao drugu posebnu skrbnicu koja je bila njezina nećakinja, čemu se kćer gospođe X (gospođa Y) usprotivila smatrajući da je ona osoba koja bi bila najprikladnija biti imenovana majčinom skrbnicom. Štoviše, gospođa X je opunomoćila svoju kćer gospođu Y da je zastupa u postupku lišenja njene poslovne sposobnosti. Sud nije uvažio prigovore kćeri gospođe X, opunomoćene za zastupanje majke u sudskom postupku s obrazloženjem kako ona nije stranka u postupku, te je nakon provedenog dokaznog postupka donio odluku kojom se gospođa X lišava u potpunosti poslovne sposobnosti. Sudska odluka nije dostavljena gospođi X lišenoj poslovne sposobnosti niti njezinoj kćeri, opunomoćenici za zastupanje u postupku koji je prethodio.

U odnosu na kćer, gospođu Y, centar za socijalnu skrb joj je dana 17. 09. 2008. imenovao posebnu skrbnicu namjeravajući pokrenuti postupak za njezino lišenje poslovne sposobnosti. Razlozi temeljem kojih je centar za socijalnu skrb zahtijevao lišenje poslovne sposobnosti odnosili su se na upadljivo ponašanje gospođe Y, zatvaranje u kuću, odbijanje hrane i kontakata s liječnicom u jednom razdoblju nakon što je njena majka bila smještena u dom za stare i nemoćne, institucionalno liječenje od depresije prije četrnaest godina, posesivnost prema majci i socijalno neprihvatljivo ponašanje u svakodnevnom životu. Na odluku o imenovanju posebnog skrbnika gospođa Y je uložila žalbu protiveći se imenovanju posebnog skrbnika i pokretanju postupka lišenja poslovne sposobnosti, te je angažirala odvjetnika. Međutim, centar za socijalnu skrb

donosi odluku o imenovanju drugog posebnog skrbnika (odvjetnika), zanemarujući činjenicu da je gospođa Y opunomoćila drugog odvjetnika za zastupanje. O žalbi gospođe Y uloženoj protiv druge odluke kojom joj se imenuje kao posebni skrbnik još jedan odvjetnik, pored onog kojeg je ona opunomoćila, nikada nije odlučeno.

Na dan donošenja odluke ESLJP, 03.11.2011. godine postupak lišenja poslovne sposobnosti gospođe Y je još uvijek bio u tijeku, dakle odluka nije bila donesena nakon više od tri godine.

Ocjena suda

U predmetu X i Y protiv Hrvatske ESLJP ističe stajalište izraženo u nizu prijašnjih odluka, da mjera kao što je lišenje poslovne sposobnosti predstavlja ozbiljno miješanje u privatni život osobe, kao i da svako pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti proizvodi ozbiljne posljedice. Naime, osobi u vezi s kojom se pokreće postupak lišenja poslovne sposobnosti imenuje se poseban skrbnik, osoba je podvrgnuta različitim vrstama procjena i vještačenja, u postupku se ispituju i propituju različiti vidovi njenog privatnog života, ocjenjuje se njeno mentalno zdravlje, ponašanje i osobnost.

Pitanja je li miješanje u privatni život osobe bilo zakonito i s legitimnim ciljem i je li bilo nužno u demokratskom društvu, ESLJP je u ovom predmetu preispitivao zajedno.

Prema stajalištu ESLJP postupak lišenja poslovne sposobnosti u odnosu na majku X i kćer Y bio je pokrenut u skladu s ObZ 2003 (članak 159.), međutim da bi centar za socijalnu skrb uopće mogao pokrenuti takav postupak nužno je imati uvjerljive dokaze da je osoba o kojoj je riječ nesposobna brinuti se o svojim potrebama, pravima i interesima ili da predstavlja opasnost za prava i interese drugih osoba. Ovi dokazi ne mogu se temeljiti na općenitim izjavama, nego na konkretnim činjenicama. ESLJP smatra da pri odlučivanju je li postupak za lišenje neke osobe poslovne sposobnosti bio razmjeran, državna tijela moraju imati određenu diskrecijsku slobodu, zbog čega je na prvom mjestu dužnost državnih tijela (suda i/ili centra za socijalnu skrb) da ocijene dokaze koji se navode kao razlog lišenja poslovne sposobnosti. Zadaća je ESLJP da te odluke preispita u svjetlu EKLJP, imajući na umu da lišenje neke osobe poslovne sposobnosti povlači teške posljedice za različita područja života te osobe.

U pogledu gospođe Y, u vezi s kojom je postupak lišenja poslovne sposobnosti u vrijeme donošenja odluke ESLJP još bio u tijeku, ESLJP primjećuje da je nalaz i mišljenje izradio psihijatar koji nikada nije liječio gospođu Y, te je bio skeptičan može li se psihičko stanje neke osobe ocijeniti nakon samo jednog telefonskog razgovora u trajanju od jednog sata.

ESLJP zaključuje da u kontekstu pokretanja postupka lišenja poslovne sposobnosti gospođe Y nacionalna tijela nisu poštovala zahtjeve propisane zakonom, te da ovakvim postupanjem nije bio ostvaren legitimni cilj niti je pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti gospođe Y bilo nužno u demokratskom društvu.

Stoga je u ovoj presudi ESLJP konstatirao povrede članka 6. stavak 1. i članka 8. EKLJP.²¹

2.3. A. K. i L protiv Hrvatske (2013)

Činjenično stanje

Gospođa A.K., rođena 1987. godine, je osoba s lakšom mentalnom retardacijom i problemom govora (ograničenog rječnika) koja je pohađala školski program za osobe s posebnim potrebama. U vrijeme rođenja sina 10.12.2008. godine, bila je nezaposlena i bez prihoda, živjela je u staroj i zapuštenoj kući bez grijanja zajedno s duševno bolesnim bratom i majkom koja ju je uzdržavala. Njezin sin L. je uz njezin pristanak odmah po rođenju smješten u udomiteljsku obitelj u drugom gradu. Gospođa A.K. je 10.05.2010. godine lišena prava na roditeljsku skrb jer je lakše mentalno retardirana i nesposobna pravilno skrbiti o svom sinu L., koju odluku je primila 17.05.2010. godine, međutim nije se žalila, jer je besplatnu pravnu pomoć dobila nakon isteka roka za žalbu.

Sin gospođe A.K. je posvojen 15.10.2010. godine, u skladu s ObZ 2003, prema kojem za posvojenje djeteta nije potreban pristanak roditelja lišenog poslovne sposobnosti, niti je roditelj lišen poslovne sposobnosti stranka u postupku posvojenja.

Nakon što je zatražila i dobila besplatnu pravnu pomoć, A.K. je zatražila vraćanje prava na roditeljsku skrb u odnosu na sina L., navodeći da su se životni uvjeti poboljšali, da živi samo s majkom, a kuća je djelomično obnovljena te je ugrađeno grijanje. Međutim, zahtjev je odbijen, s obrazloženjem da je sin A.K. posvojen.

²¹ U izdvojenom mišljenju suca Lorenzena i sutkinje Steiner, navodi se da članak 161. i članak 159. hrvatskog ObZ 2003 pružaju valjanu pravnu osnovu za pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti, dok na nacionalnom sudu leži teret odluke jesu li ispunjeni uvjeti za lišenje poslovne sposobnosti. Međutim, zahtjevi iz članka 8. stavak 2. EKLJP zahtijevaju ne samo postojanje pravne osnove za lišenje poslovne sposobnosti, nego i odgovarajuću kvalitetu zakona. Oni zaključuju da odredbe Obiteljskog zakona (2003) nisu u skladu sa zahtjevima EKLJP, obrazlažući kako nije dovoljno samo imati pravnu osnovu za postupanje, već je nužno da zakon bude i predvidljiv za osobu na koju se odnosi, te da bude u skladu sa vladavinom prava, a to znači da odgovarajuća zaštita protiv proizvoljnog miješanja u pravo na poštivanje obiteljskog i privatnog života mora biti jasno propisana zakonom., *Ibid.* str. 29.

Ocjena suda

Prvo pitanje koje se postavilo odnosilo se na dopuštenost zahtjeva gospođe A.K. da u ime biološkog djeteta L. traži zaštitu prava pred ESLJP. Naime, činjenicom posvojenja djeteta L., odnosno i prije toga, lišenjem prava na roditeljsku skrb, prestalo je i pravo biološke majke na zastupanje djeteta. Međutim, prema ocjeni suda u ovom predmetu, legitimacijsko pravo tražiti zaštitu pred ESLJP ne smije se ograničavati niti mu se smije pristupati tehnički. To znači da unatoč činjenici što su nakon posvojenja jedini zakonski zastupnici L. njegovi posvojitelji, ESLJP mora moći ispitati sva pitanja mjerodavna za njegovo pravo na poštovanje obiteljskog života koja su se pojavila u postupku kojim je prekinuta djetetova obiteljska veza s biološkom majkom A.K. prije zasnivanja posvojenja.

ESLJP je ocijenio da nema nikakve dvojbe da lišenje prava na roditeljsku skrb i davanje djeteta na posvojenje predstavljaju dvije vrlo ograničavajuće mjere, pri čemu posvojenje dovodi do potpunog prekida odnosa između roditelja i djeteta. Stoga obje mjere, lišenje prava na roditeljsku skrb i posvojenje predstavljaju miješanje u pravo na obiteljski život majke A.K. i njenog djeteta L. zajamčeno člankom 8. stavak 1. EKLJP.

U pogledu zakonitosti i legitimnog cilja, ESLJP prihvaća da zakonske odredbe kojima se propisuje posvojenje i lišenje prava na roditeljsku skrb prema ObZ 2003 imaju za cilj zaštititi dijete, te zaključuje kako su i odluke donesene u ovom predmetu u odnosu na dijete L. donesene radi zaštite interesa djeteta u skladu s legitimnim ciljem zajamčenim člankom 8. stavak 2. EKLJP.

Središnje pitanje u ovom postupku odnosi se na nužnost donesenih odluka (lišenje prava na roditeljsku skrb i posvojenje), tj. je li u provedenim postupcima bio poštovan obiteljski život majke A.K. i djeteta L. ili su ti postupci predstavljali takvo miješanje u njihovo pravo na poštivanje obiteljskog života koje se ne može smatrati nužno u demokratskom društvu. Bitni sastojak prava na poštivanje obiteljskog života jest zaštita pojedinaca od proizvoljnog miješanja javnih vlasti, a lišenje prava na roditeljsku skrb i posvojenje predstavlja vrlo ozbiljno miješanje. ESLJP razumije da prilikom donošenja tako osjetljivih odluka, nadležna tijela imaju vrlo težak zadatak, zbog čega se ne može od njih tražiti nefleksibilno postupanje što bi još više otežalo donošenje odluka. Stoga nadležna tijela moraju imati određeni stupanj diskrecije u tom pogledu. Međutim, kad se uzme u obzir da se radi o odlukama koje su nepovratne naravi u pogledu obiteljskog života roditelja i djeteta (posvojenje i lišenje prava na roditeljsku skrb), zahtjev za zaštitu od proizvoljnog miješanja države u obiteljski život roditelja i djeteta je veći nego inače.

Prilikom donošenja tako važnih odluka koje utječu na pravo poštivanja obiteljskog života, nadležna tijela moraju pažljivo razmotriti stajališta i interese bioloških roditelja, koji moraju biti u mogućnosti pravodobno iskoristiti sva pravna sredstva koja su im na raspolaganju.

ESLJP u ovom predmetu nije odlučivao je li posvojenje djeteta L. bilo opravdano, već je razmatrao je li u postupcima koji su prethodili posvojenju primijenjen standard koji jamči članak 8. EKLJP.

Kad se radi o posvojenju djece čiji roditelji su lišeni prava na roditeljsku skrb, zakonom se može propisati da pristanak roditelja nije potreban. U tom smislu ESLJP je proveo komparativnu analizu četrdeset i jednog europskog sustava te zaključio kako postoje razlike u pogledu uloge roditelja lišenih prava na roditeljsku skrb u postupcima posvojenja njihove djece. Tako otprilike pola država stranaka EKLJP priznaje izvjesno pravo roditelja lišenih roditeljske skrbi na sudjelovanje u postupku posvojenja, dok druga polovica to pravo ne priznaje.

ESLJP zaključuje kako ObZ 2003 sadrži detaljne odredbe o lišenju prava na roditeljsku skrb, kao i postupovne odredbe koje se imaju primijeniti. Nadalje, ObZ 2003 predviđa imenovanje posebnog skrbnika djeteta u ovim postupcima, kao i dužnost sudova da paze na zaštitu interesa osoba s duševnim smetnjama ili drugih osoba koje se nisu sposobne brinuti o svojim pravima i interesima. Stoga konstatira da hrvatsko zakonodavstvo sadrži odgovarajuća pravna sredstva za zaštitu interesa roditelja i njihove djece u postupku lišenja prava na roditeljsku skrb. Međutim, unatoč jamstvima iz ObZ 2003, i (sa)znanju suda o intelektualnim poteškoćama gospođe A.K., ona nije bila zastupana u postupku lišenja prava na roditeljsku skrb. Stoga ESLJP zaključuje da njezini interesi, ali i interesi njezinog sina L., nisu bili propisno razmotreni s aspekta očuvanja njihove obiteljske veze niti su bili dovoljno zaštićeni.

U odnosu na postupak posvojenja, ESLJP ističe da majka A.K. nije bila obaviještena o postupku posvojenja njenog djeteta, nikad nije bila saslušana, niti je bila stranka tog postupka zbog čega nije imala mogućnosti koristiti pravna sredstva za zaštitu svojih obiteljskih prava. Napokon, ESLJP zaključuje kako može prihvatiti da prema hrvatskom zakonodavstvu suglasnost roditelja lišenog roditeljske skrbi nije nužna za zasnivanje posvojenja, ali ne može prihvatiti da roditelj nema priliku tražiti vraćanje roditeljske skrbi prije nego dijete bude posvojeno, kad mu to hrvatski pravni sustav već omogućuje.

Zaključak ESLJP u ovom predmetu je kako nisu postojala odgovarajuća jamstva niti u jednom stadiju postupaka koji su prethodili potpunom raskidanju veze između majke A.K. i njenog sina L., zbog čega je došlo do povrede članka 8. EKLJP.

3. Novi pristup zaštiti osoba s invaliditetom prema Obiteljskom zakonu RH (2015)

3.1. Statistički pokazatelji lišenja poslovne sposobnosti u Republici Hrvatskoj i ocjena stanja prema ObZ 2003

Statistički podaci za 2014. godinu pokazuju da se u Republici Hrvatskoj pod skrbništvom nalazi 18.326 odraslih osoba. Od toga je 15.499 osoba potpuno lišeno poslovne sposobnosti, dok je 1.827 osoba djelomično lišeno poslovne sposobnosti. U 2014. godini je pod skrbništvo stavljeno 1.060 osoba, od čega je 666 potpuno lišeno poslovne sposobnosti, dok su 394 osobe djelomično lišene poslovne sposobnosti. Što se tiče stavljanja osoba pod skrbništvo prema opsegu i sadržaju lišenja poslovne sposobnosti u 2014. godini, 3.503 osobe su lišene poslovne sposobnosti u pogledu osobnih stanja, 2.681 osobe su lišene poslovne sposobnosti u pogledu upravljanja imovinom, a u odnosu na 700 osoba nastupilo je mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi radi poslovne nesposobnosti u odnosu na roditeljsku skrb o djetetu.²²

Ako se osvrnemo na dulje razdoblje primjene ObZ 2003, statistički podaci za razdoblje od 2003. do 2010. godine pokazuju da se u prosjeku na godišnjoj osnovi pokretalo 2.320 postupaka lišenja poslovne sposobnosti u Republici Hrvatskoj. Od 2010. godine zabilježen je i najmanji broj pokrenutih postupaka lišenja poslovne sposobnosti od kada se ovi podaci bilježe i objavljuju, međutim taj broj ne pokazuje značajan trend u pogledu lišavanja poslovne sposobnosti. Podaci nadalje pokazuju da centri za socijalnu skrb obavijest o stanju osobe s invaliditetom dobivaju najčešće od zdravstvenih ustanova i to u odnosu na osobe koje imaju učestale recidive duševne bolesti te stoga često posjećuju zdravstvene ustanove. Najčešća mjera koju poduzimaju centri za socijalnu skrb u poslovima skrbništva za odrasle osobe jest davanje odobrenja za otuđenje ili opterećenje imovine štićenika, kojih je u 2010. godini bilo 3.175, dok su u istoj godini centri za socijalnu skrb dali skrbnicima 1.598 odobrenja za poduzimanje važnih mjera u pogledu zaštite osobnih prava štićenika, što se najčešće odnosilo na smještaj štićenika u dom socijalne skrbi.²³

Ocjena stanja obiteljskopravne zaštite osoba s invaliditetom u Hrvatskoj prikazana je u Strategiji razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. - 2016. gdje je navedeno da stanje obiteljsko-pravne zaštite odraslih članova obitelji pod skrbništvom nije zadovoljavajuće.

²²

http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca/godisnje_izvjesce_2014 (posjećeno 23. travnja 2016.)

²³ Grđan, K., *Skrbništvo za odrasle osobe iz perspektive prava osoba s duševnim smetnjama u Hrvatskoj*, u: Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, (ur. Meić, B.), Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, Zagreb, 2012., str. 38-39.

U navedenoj se Strategiji ističe da ObZ 2003 u proteklom razdoblju nije riješio brojne pravne i institucionalne pretpostavke koje jamče punu zaštitu osoba pod skrbništvom, držeći da ovom pitanju valja pristupiti sustavno, što podrazumijeva reformu obiteljskog zakonodavstva i njegovo usklađivanje s međunarodnim standardima. Usklađivanje obiteljskog zakonodavstva Republike Hrvatske s obvezujućim međunarodnim dokumentima i međunarodnim pravnim standardima odnosi se prvenstveno na UN KPOI, presude ESLJP te Preporuke Vijeća Europe.

Kao prioriteti u vezi s unaprjeđenjem obiteljsko-pravne zaštite u Strategiji 2011. - 2016. navode se: poboljšanje zakonskih odredaba koje se odnose na skrbništvo nad odraslim osobama, što je potrebno temeljito reformirati, kao i uređivanje postupovnih odredaba po kojima će se voditi obiteljsko-pravni postupci u skladu sa zaštitom postupovnih prava svih stranaka.²⁴

Navedena Strategija 2011. - 2016. bila je temelj za ocjenu stanja zaštite osoba s invaliditetom prema ObZ 2003.

3.2. Glavne novine u obiteljskopravnoj zaštiti odraslih osoba pod skrbništvom u ObZ 2015

Novine u obiteljskopravnoj zaštiti osoba s invaliditetom, kako je to uvodno istaknuto, rezultat su međunarodnih obveza Republike Hrvatske, utjecaja ESLJP na hrvatskog zakonodavca, ali i prijedloga za unaprjeđenje zakonskog uređenja instituta skrbništva izraženih u recentnoj domaćoj znanstvenoj i stručnoj literaturi.²⁵

U ovom će se poglavlju nabrojati temeljne promjene sadržane u ObZ 2015 kojima je cilj unaprijediti pravni položaj osoba s invaliditetom u području obiteljskopravne zaštite.

Institut "roditeljske skrbi nakon punoljetnosti" je u potpunosti napušten sukladno suvremenom poimanju zaštite ljudskih prava odraslih osoba s invaliditetom. Naime, odrasle osobe s invaliditetom nije prihvatljivo tretirati kao maloljetnu djecu te stoga nije prihvatljivo institut roditeljske skrbi primjenjivati na odraslu osobu bez obzira na njezin invaliditet.

Republika Hrvatska temeljem međunarodnih obveza prihvaćenih potpisivanjem KPOI ima obvezu poduzimati odgovarajuće mjere radi pružanja

²⁴ Vidi ocjenu stanja Prijedlog Obiteljskog zakona, lipanj 2015. (*op. cit.* bilj. 7.), str. 1-5.

²⁵ Milas Klarić, I. (*op. cit.* bilj. 1.). Milas Klarić, I., *Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2010, Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, (ur. Meić, B.), Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, Zagreb, 2012.

pomoći osobama s invaliditetom, te obvezu napuštanja klasičnog modela zaštite osoba s invaliditetom lišavanjem poslovne sposobnosti. S obzirom na financijsko stanje Republike Hrvatske, temeljem kojeg nije bilo moguće u potpunosti reformirati područje zaštite osoba s invaliditetom kako to zahtijevaju međunarodne obveze iz KPOI, postignuto je kompromisno rješenje te je napušten institut potpunog lišenja poslovne sposobnosti, uz propisivanje obveze djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti kao pravila. Stoga je temeljem ObZ 2015 preostala jedino mogućnost lišenja poslovne sposobnosti u dijelovima u kojima je to doista nužno za zaštitu prava štićenika, a institut potpunoga lišenja poslovne sposobnosti potpuno je napušten.

Sadržaj skrbničke zaštite prema ObZ 2015 je preciziran, a propisani su i temeljni standardi za obavljanje skrbničke zaštite, koja mora biti primjerena, individualizirana i u skladu s dobrobiti štićenika. Zakonodavac je izričito propisao pravo štićenika na zaštitu dostojanstva, zaštitu od nasilja i bilo kakvih oblika ponižavajućega postupanja.²⁶

ObZ 2015 je izričito isključio mogućnost da ista osoba (tijelo) predlaže postupak lišenja poslovne sposobnosti i bude imenovana posebnim skrbnikom osobi u postupku lišenja radi mogućih sukoba interesa i sumnji u kvalitetnu zaštitu prava štićenika u postupku, što je usklađeno s presudom ESLJP u predmetu Ivinović protiv RH.²⁷ U tu je svrhu osnovana ustanova Centar za posebno skrbništvo koja zapošljava osobe s položenim pravosudnim ispitom čiji je posao zastupanje odraslih osoba u slučajevima određenim zakonom, prije svega prilikom pokretanja postupka lišavanja poslovne sposobnosti.²⁸

Prema ObZ 2015, skrbnik može biti samo fizička osoba pri čemu je propisana i mogućnost imenovanja više osoba kao skrbnika, s obzirom da obveze skrbnika znaju biti vrlo složene i zahtijevati posebna znanja. Stoga će biti moguće da više osoba obavlja skrbništvo nad jednim štićenikom, tako da jedan skrbnik primjerice može odlučivati o osobnim stanjima, a drugi o imovini. Pojedine važne odluke ponekad će morati donositi samo zajednički.²⁹

Značajan pomak u zaštiti autonomije odlučivanja osoba s invaliditetom, predstavlja nova zakonska obveza poštivanja prije izraženih stavova i želja štićenika, čime se u hrvatski pravni sustav uvodi institut anticipiranih naredbi. Stoga svaka osoba ima pravo u vrijeme postojanja poslovne sposobnosti odrediti osobu koju bi željela imati za skrbnika.³⁰

²⁶ Članak 220. i 221. ObZ 2015.

²⁷ Zahtjev broj 13006/13, presuda od 18. rujna 2014. g.

²⁸ Članak 241. ObZ 2015.

²⁹ Članak 247. stavak. 3. ObZ 2015.

³⁰ Članak 247. stavak 5. ObZ 2015.

ObZ 2015 je zakonski precizirao način donošenja različitih vrsta odluka koje se tiču prava i interesa štićenika. Tako odluke o osobnim stanjima donosi isključivo štićenik, a to su: priznanje i pristanci u vezi s utvrđivanjem očinstva, sklapanje braka, razvod braka, stupanje u životne zajednice s osobama istog ili različitog spola, kao i prestanak tih zajednica, pristanak na posvojenje (osim ako osoba nije u stanju shvatiti značenje pristanka na posvojenje, kad odluku donosi sud), zatim odluku o prekidu trudnoće i odluku o sudjelovanju u biomedicinskim istraživanjima.³¹

ObZ 2015 nadalje propisuje u kojim slučajevima prilikom odlučivanja o pravima štićenika centar za socijalnu skrb mora dati prethodno odobrenje, poput odluke o smještaju u dom ili udomiteljsku obitelj, promjeni prebivališta, promjeni osobnog imena, ili pojedinih važnijih odluka o zdravlju štićenika.³² Kad su u pitanju iznimno važne odluke o zdravlju štićenika odluku o tome donosi sud. Ovo se odnosi na odluke o sterilizaciji, doniranju tkiva i organa te mjerama za održavanje štićenika na životu.³³

ObZ 2015 je detaljno uredio područje upravljanja i zastupanja u imovinskim pravima štićenika.³⁴

Među sudske postupke je uveden novi izvanparnični postupak u kojemu će županijski sudovi (sudsko vijeće) donositi iznimno važne odluke o zdravlju i životu štićenika. S obzirom da se radi o iznimno važnim odlukama s izuzetno ozbiljnim posljedicama, poput odluke za održavanje na životu, o žalbi protiv odluka županijskih sudova odlučivati će Vrhovni sud Republike Hrvatske.³⁵

U pogledu roditeljske skrbi osoba s invaliditetom, odnosno osoba lišenih poslovne sposobnosti ObZ 2015 uvodi tri važna rješenja. Prvo, osobama s invaliditetom se pruža mogućnost stručne pomoći i potpore u ostvarivanju roditeljske skrbi od strane centra za socijalnu skrb, koja mjera za zaštitu djece će biti namijenjena najčešće ovoj kategoriji osoba i koja nije vremenski ograničena.³⁶ Drugo, u odnosu na roditelje maloljetne djece koji su lišeni poslovne sposobnosti uvodi se novi institut - mirovanje prava na roditeljsku skrb. To znači da osobe koje su lišene poslovne sposobnosti gube pravo na ostvarivanje roditeljske skrbi u dijelu u kojem je nisu u stanju ostvarivati za dobrobit djeteta. Ovaj roditelj ne može zastupati dijete u dijelu u kojem je lišen poslovne sposobnosti, dijete u tom dijelu zastupa drugi roditelj ili dobiva skrbnika koji su dužni uvažavati mišljenje roditelja lišenog poslovne sposobnosti, osim ako bi to bilo u suprotnosti s djetetovom dobrobiti.³⁷

³¹ Članak 258. ObZ 2015.

³² Članak 259. ObZ 2015.

³³ Članak 260 ObZ 2015.

³⁴ Članak 261. ObZ 2015.

³⁵ Članci 504-508. ObZ 2015.

³⁶ Članci 140-144. ObZ 2015.

³⁷ Članak 114. ObZ 2015.

Kao treće važno rješenje u pogledu zaštite prava na obiteljski život osoba lišenih poslovne sposobnosti, prema ObZ 2015 više nije moguće posvajanje djeteta roditelja lišenog poslovne sposobnosti bez pristanka roditelja, a ako roditelj nije u stanju razumjeti značenje pristanka na posvojenje bez odluke suda kojom se pristanak roditelja nadomješta.³⁸

4. Zaključak

Utjecaj ESLJP i presuda koje su donesene protiv Republike Hrvatske nije se odrazio samo na hrvatskog zakonodavca prilikom donošenja ObZ 2014/2015 već i na Ustavni sud Republike Hrvatske što se može vidjeti u recentnom predmetu br. U-III-1380/2014 od 20. svibnja 2015. gdje je Ustavni sud zauzeo slijedeće stajalište: „Lišenje osobe poslovne sposobnosti, pa čak i djelomično, izuzetno je ozbiljna mjera koja bi trebala biti zadržana samo za iznimne okolnosti. Lišavanje poslovne sposobnosti, bilo potpuno ili djelomično, predstavlja miješanje države u osobni život pojedinca budući da osoba lišena poslovne sposobnosti u potpunosti gubi ili joj se ograničava mogućnost da svojim postupcima, izjavama i radnjama proizvodi pravne učinke. Bez poslovne sposobnosti pojedinac ne može samostalno i svojevoljno upravljati svojim životom. Stoga treba imati u vidu kako poslovna sposobnost predstavlja pravo na život u punom smislu.“

S druge strane odluka Ustavnog suda kojom je ObZ 2014 bio suspendiran,³⁹ čime je bila suspendirana i reforma obiteljskopravne zaštite osoba s invaliditetom u međunarodnoj zajednici koja nadzire stanje zaštite prava osoba s invaliditetom na nacionalnoj razini, nije naišla na odobravanje. U zaključnim opservacijama UN Odbora za prava osoba s invaliditetom u vezi primjene KPOI o pravima osoba s invaliditetom od 17. travnja 2015., br. CRPD/C/HRV/CO/1 je istaknuto: „Odbor je zabrinut jer je Ustavni sud obustavio novi Obiteljski zakon kojim je ukinut institut potpunog lišenja poslovne sposobnosti.....Preporuka je Odbora da se zakonodavne mjere poduzimaju na način da se ukine praksa zamjenskog donošenja odluka u skladu s općom napomenom Odbora br. 1. (2014.) te da se donese široka lepeza mjera kojima se poštuje autonomija, volja i želje osobe s invaliditetom, uključujući pravo osobe da samostalno daje i povlači pojedinačni informirani pristanak na liječenje, pristup pravdi, glasovanju, sklapanju braka, punim roditeljskim pravima i radu.“

³⁸ Članak 188. i članak 190. stavak 1. točka 3. Obz 2015.

³⁹ Vidi bilj. 5.

Ponovnim donošenjem Obiteljskog zakona⁴⁰ kojim se obiteljskoppravna reforma zaštite osoba s invaliditetom vratila u (pravni)život Republike Hrvatske, sudovima, centrima za socijalnu skrb, sudskim vještacima i drugim stručnjacima posao s ljudima s invaliditetom nesporno je postao kompleksniji. Ipak, kad složenost nove skrbničke zaštite ljudi s invaliditetom otežava radnu svakodnevicu, trebalo bi ponekad zastati i promisliti kako i sami jednog dana možemo biti u cipelama osobe s invaliditetom.

Dr. sc. Branka Rešetar, Associate Profesor
Faculty of Law of University Osijek, R Croatia

INFLUENCE OF THE CASE-LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS ON THE REFORM OF THE FAMILY LAW PROTECTION OF PERSONS WITH DISABILITIES IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Summary: The 2015 legislative reform of the family law protection of persons with disabilities in Croatia has been implemented as a response of the Republic of Croatia to the accepted international liabilities laid down in the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, on one hand, and under influence of the European Court of Human Rights, on the other hand. In fact, in some of its judgments, the European Court of Human Rights has found violation of the rights of persons with disabilities or persons under custody in the Republic of Croatia, which has resulted from application of the 2003 Family Act.

The author presents the key judgments of the European Court of Human Rights, precisely *X v. Croatia* (2008), *X and Y v. Croatia* (2011), and *A.K. and L. v. Croatia* (2013), regarding violation of the rights of persons with disabilities in the Republic of Croatia. Considering that the standpoints of the European Court of Human Rights have had effect on the reform of the Croatian family law legislation in the area of deprivation of capacity for work, custody and adoption, the paper offers an overview of new solutions of the Family Act (2015) with respect to the protection of persons with disabilities, aiming to ensure efficient protection of this delicate category of people.

Key words: persons with disabilities, deprivation of capacity for work, custody, adoption, European Court of Human Rights, Family Act (2015) of the Republic of Croatia.

⁴⁰ Narodne novine 103/2015.